

Acı, Günah ve Ötekinin Yaratılışı: AHRAZ

Pain, Sin and The Creation of The Other:

Ahras

Büşra ŞENGÜL

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi
busra.sengul@boun.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5801-0226

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.56671/hafizadergisi.1130356

Sayfa: 1-11

Makale Gönderim Tarihi

13/06/2022

Makale Kabul Tarihi

02/08/2022

Öz

İnsan, tabiattaki diğer canlılar arasında aklı, duyguları ve iradesi ile özerkleşir. İnsanoğlunu hayvan ve bitkiden ayırdığı iddia edilen bu özelliklerle kendisinin anlam bulma yolunda ürettiği mitolojik temeller vardır. Edebiyatın bu noktada mitoloji ile bağlantısı anlam bulma, merak ve kökene dayanır. Kimi zaman yüzey yapıda kimi zamansa derin yapıda varlık bularak metinlere işlenen mitoslar, eserlerdeki düğümlerin temellerini oluşturur. Kötülük, ötekileştirme ve yadsımanın mitoslara kadar uzanan varlıklarının sorgulandığı bir eser olarak Deniz Gezgin'in *Ahraz* romanı okuru kendi ile yüzleşmeye sevk eden bir yerdedir. Uzun bir zamana yayılan mitolojik kökenli inanışların toplumda karşılık geldiği ve kişinin hayatını etkileyen söylemler ezicidir çünkü normale ve sınırlı normlara dayanan bir şekilde inşa edilmişlerdir. Kökleri mitoslara dayanan *Ahraz*'in karakterleri normalin ve normların karşısında mücadele verir. Bu çalışmada da mitoloji bağlamında metindeki karakterlerin temsili incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahraz, kötülük, engellilik, ötekileştirme, mitoloji.

Abstract

Humanity becomes autonomous with his mind, emotions and will among other living things in nature. With these features, which are claimed to separate human beings from animals and plants, there are mythological foundations that he produced in his way of finding meaning. At this point, the connection of literature with mythology is based on finding meaning, curiosity and origin. The myths, which are sometimes found in the surface structure and sometimes in the deep structure, are processed into the texts, forming the basis of the nodes in the works. As a work in which the existence of evil, othering and denial dating back to myths is questioned, Deniz Gezgin's *Ahraz* novel is in a place that prompts the reader to confront himself. The discourses in which the beliefs of mythological origin spread over a long period of time in the society and affect the life of the person are overwhelming because they are built in a way that is based on normal and limited norms. The characters of *Ahraz*, whose roots are based on myths, struggle against normal and norms. In this study, the representation of the characters in the text will be examined in the context of mythology.

Keywords: Ahraz, evil, disability, discrimination, mythology.

Giriş

İsteyen, üreten, sevabı ve günahları dahil tüm yönleriyle insan yapısı içinde yine insan bulunur (Doğrucan & Karabulut, 2018, s. 729). Bu ifadenin amacı, insanın beşerî ve ilkel dürtülerle sarmalanmış olarak kendi cinsi dahil diğer cinsler üzerinde de etkiye sahip olduğunu göstermektir. İletişim ve aile kurabilen; eşya tasarlayan dolayısıyla bir zekaya sahip olan insanın yaratılışındaki bu farklılıklar onun eylem ve söylemlerini de etkileyecektir. Böylelikle insanlar için, sorular sorarak hayatlarını, çevrelerini ve dünyayı anlamlandırma yolunda modern yaşam biçiminin yerleştiği dönemlere kadar varlığını sürdüren bir yolculuk başlar. Sorgulayabilen insan olgusu bu açıdan bakıldığında mitolojiyi yaratmıştır ve mitoloji içerisinde üretilen mitoslar da temel insan sorularına cevap vermeyi deneyen eski anlatılardır (Scott & McClure, 2004, s. 1). Günlük yaşam içerisindeki alışkanlıklar, doğa ile ilişkiler ya da karşılıklı ilişkiler söz konusu olduğunda insanların cezalandırma, kınama, küçük görme, yüceltme ve değer verme gibi kimi yargıları taşımalarında kültürel ve tarihsel etkilerin yanında mitolojik kökenlerin de payı vardır. Bir miras olarak ya da kolektif bellekte bir mitos şeklinde taşınan mitolojik bilgiler, bugün duygularının ve aklının denetimindeki insanın toplumsal yaşam içindeki varlığında birçok davranışına yansır. Olaylar karşısındaki tepkilerimizi, değer yargılarımızı ve davranışlarımızı oluşturan bakış açılarının edebiyattaki yansımaları ise mitolojinin derin ya da yüzey yapıda işlenmesiyle örülür.

Eğitimini Prehistorya ve Önasya Arkeolojisi bölümünde tamamlayan Deniz Gezgin, Kültür Tarihi ve Mitoloji üzerine çalışmalarını sürdüren bir yazardır. *Ahraz* (2012) ve *YerKuşağı* (2017)

adında iki romanı bulunan yazarın öyküleri de mitolojik ve aynı zamanda ekolojik imaların yerleştiği kurmacalardır. Deniz Gezgin'in *Ahraz* (2012) adlı romanı, yerleşik kabullerimiz çerçevesinde davranış biçimlerimizin ve bireysel tutumlarımızın sonuçlarını mitolojik kimi öğelerle hikâyeleştiren bir edebi eserdir. İnsanın doğa ve hayvan ile en çok da kendi ile verdiği yaşam mücadelesinde ahlâki yargılarının sonuçlarında iyilik ve günahın ortaya çıkışı romandaki karakterler üzerinden anlatılır. *Ahraz* (2012), işlendiği atmosfer ve karakterleri etrafında acı çekmenin, günahın, acizliğin ve ötekileştirmenin modern anlatı tekniğine mitolojik unsurların katıldığı bir roman olur.

Su Mitosları: Rüyalar Aracılığıyla Şekillenmek

Metin, başlangıcından itibaren mantıksal bir düzlemde uzak bir biçimde rüyaların ve zamansızlığın içerisinden yol alır gibidir. Rüzgârın ve gecenin sahnede belirmesinden önce şeytanın hikâyesini aktararak "günah"ın ne olduğu ve nerede durduğu üzerine okura bir soru sordurtur. Şeytanın ve onun kadim hikâyesinin bu romandaki görevi hayatta daima merak ve anlamlandırma duygularıyla ilerlemiş insanlığın, günümüzde işlediği günahların altını oymaktır. Böylelikle metin içerisinde iyilikle, günahla, acıyla, ötekileştirilme ve mücadeleyle ilişkilendirilen bütün temaların bağlantı noktası mitolojik bir anlatıya, göndermeye ya da simgeye dayanır. "Bir sembol veya imge amacıyla sanatkarın mitlere başvurması aynı zamanda onun okuyucu üzerinde etki sağlamasının en etkili yollarından biridir" diyen Dursun Ali Tökel edebiyat metni içerisinde mitolojinin yapısal olarak işlerliğinin meseleyi daha etkili ve özü gereği içselleştirici bir hale getireceğini söyler (Tökel, 2012, s. 25). Doğanın kendi içindeki hareketliliği ile başlayan roman tıpkı mitolojik bir anlatının var olmak için dayandığı tabiat unsurlarından nefesini alır, dört gün süren şiddetli rüzgâr ve bir mevsim dönümü gelecek olayları hazırlar gibidir. Devamında ise bir doğum sahnesi yer alır ve bu sahnenin çizimi tüm unsurlarıyla birlikte rasyonel gerçekliğin karşısında yer alır. Çünkü, hâlihazırda hikâyenin yerleştirileceği mekânın örüntüsü tabiatın ana unsurlarından su ile çevrelenmişken, bir doğum sahnesinin rüya ile gerçeğin kesiştiği yerde aktarılması, anlatının ilerleyen kısımlarında karakterlerin ve meselelerin de altını çizme yolunda belirleyicidir. Romanın tanıtım yazılarından, yazarının verdiği demeçlere kadar her yerde "su ile başlayıp su ile bittiği"nden ya da su ve denizle olan birlikteliğinden¹ söz edilir. Suyun varlığı, metni tamamen içine alır çünkü karakterlerin isimleri, özellikleri ve içinde buldukları yaşam koşulları suya dair mitolojik anlatılar ve kelimelerle sağlaştırılır. Metinde yer alan adanın sularla çevrili olması, Adile'nin suda yaşaması, suda doğması gibi noktalarda su unsurunun kökenlerine dair yapılacak bir araştırmayla metindeki dönüşümleri görülecektir. İsrail'in doğum anı sonrası bir rüyadan geçilerek, tabiatın yoğun bir şekilde aktarıldığı satırlar, anne-oğulun hayatlarında maruz kaldıkları acıların kökenlerinde görülebilecek mitosların habercisi gibidir. Adile ve oğlu İsrail toplum tarafından bütün günahların temsili, ötekileşen ve en aşağı kategoriye yerleştirilen(ler)dir. İnsan olarak belalı kabul edilmeleri, aslında etraflarındaki her bireyin kendi içlerindeki kötülüğün ve günahın bastırılıp başkalarının üzerine aktararak arınma huyuyla nasıl da büyük acılara sebebiyet verdiğini gösterir. Adile'nin de İsrail'in de hatta Mavi ve Yusuf ile Papaz ve Marika'nın kimlikleri de acının, günahın ve ötekileştirmenin biçim aldığı kimliklere dönüşür. Kimi küçük rüya sahneleriyle tamamlanan Adile'nin rüyası İsrail'in yaşamının gidişatını anlatır niteliktedir. Sonrasında İsrail'in köpeği,

1 <https://gaiadergi.com/deniz-gezgin-soylesisi-ahraz-insanin-ve-doganin-duymadigimiz-kuytulardaki-sesi/> (Erişim Tarihi: 14/02/2021)

Marangoz Yusuf ve Marika ile ilişkisi; resim ve renklerle, kiliseyle, bitkiler ve kokularla yollarının kesişimi çeşitli mitolojik kökenlerle inşa edilir. Böylelikle mitolojinin sağladığı bilgi ile edebiyatın insan ve yaşama dair temel soruları birlikte yol alıp, etkileyici bir kurmaca olarak okura sunulacaktır.

Jung'un rüyalar hakkındaki çalışmaları simgelere ve kendi düşüncesi olan kolektif bilinçdışı olayına dayanır. Ona göre bir rüyanın içeriği geniş kapsamlıdır ve yalnızca bireyin cinselliği ile ilişkilendirilemez. Rüyaların iki temel kaynağı olarak bir önceki gün yaşananlar ve çocukluk dönemiyle ilişkilendirdiği bilinçdışı kavramını öne sürmüştür (Ukray, 2014, s. 93). Rüyalarda görülen nesne, sembol ve simgelerin dar ve klişeleştirilmiş anlamlara sıkıştırılmasının karşısında durur ve bu çeşitliliğin rüyayı gören kişinin kültürü ve özellikleri de dikkate alınmalıdır, der (s. 94). Adile'nin doğumun ardından gördüğü rüyadaki yılan hem su ile hem de İsrail'in doğumu ile ilişkilendirilebilir. Mitolojik kökenine bakıldığında yılanın çeşitli unsurlarla yan yana getirildiği görülür ve bunlardan birisi de sudur (Sivri & Akbaba, 2018, s. 56). Anne arketipinin farklı bir görünümü olan yeraltında yaşayan yılan buradaki sulara yaşar ama yeraltı ve yeraltı suları pisliği, kötülüğü ve kokuşmuşluğu sergiler. Türk mitolojisinde yılan şeytanla eş tutulmaktadır (s. 60). Gilgameş anlatısında ölümsüzlük otunu yılanın çalmasıyla da aslında bu rüya içerisinde yılanın doğumu da ölümü de şeytanı ve meleği de temsil ettiği çıkarılabilir çünkü modern anlatı içerisinde bu mitoslar hikâyenin ana damarını betimlemek için kullanıldılar. Adile şeytanlaştırılmış, adadaki insanların hayatına bir bela olarak aksettirilmiştir. Böylelikle de gördüğü rüyadaki yılan hem onun şahsi hayatının bir izdüşümü olarak hem de anne arketipi bağlamıyla kendi geleceğinde oğlu ile birlikte yaşayacaklarının bir göstergesi olarak açıklanır. Adile'nin kendi varlığının saflığını ve güzelliğini okur olarak gördüğümüz satırlar aynı zamanda onun bir peri gibi görülmesine ve Nymphalar ile bir ortaklığı olduğuna işaret eder. Nymphalar su, dağ, orman, ırmak ve çayır tanrıçalarıdır. Su nymphaları bolluğun, bereketin ve güzelliğin temsilcisidirler ancak onlara dair bir tapınak yoktur (Berens, 2014, s. 180). Burada Adile'nin yaşamının büyük bir bölümünü tekne de geçirmesi, banyosunu dahi suda yapması, her şeyi orada öğrenmesi ile insanlar ve çocuklar tarafından dışlandıkça saf ve masum kalışı arasındaki paralellik onun bir peri kadar bu dünyaya ait olmadığı hissini verir. Bu dünyaya ait olmamaklığı en çok İsrail için hastaneye gittiği sahnede doktorla girdiği diyaloglarda kendini gösterir. Ruhu su gibi temizdir, iyidir ama onu bu dünyadan davranışları ve reddedişleriyle silmişlerdir. "Belki de öyledir, belki de yaşamıyorumdur" (Gezgin, 2012, s. 41) diyen Adile ötekileştirilmenin acısını da doktorun odasında yaşadıkları ve İsrail'in sağır olduğunu öğrenmesiyle bir nevi sudan çıktıktan sonra toplum gerçekliğine maruz kalır yani sudan çıktıktan sonra zamanın yasasına tabii olur ve evrenselleşerek insanlar içine karışır (Eliade, 2018, s. 171). İsrail'in ateşlenip acı çektiği gece her kapının yüzüne kapanması ve ona kimsenin yardım etmemesi sonucunda İsrail sağır olur ve Adile büyük bir ah eder. Su perisi halinden başka bir canlıya dönüşümü burada başlar.

Kadın Olmanın Etiketleri

Adile'nin "huzursuz bakışlara, ekşitilen suratlara" (Gezgin, 2012, s. 21) maruz kalan bir karakter olması balıkçı teknesinde dünyaya gelmesi ve her işini denizde suyla gidermesi ile normal bir insan yaşamından farklı bir rota izleyeceğini halihazırda göstermiştir. Rüzgârların ardından gelen o gecede görülen ilginç rüyalar neticesinde bir oğlan çocuğunu dünyaya getirmesi ile bulunduğu adada üzerine yüklenen bütün negatiflikler ikiye katlanacaktır. İsrail için yardım istediği evrede herkesin ona sırtını dönmesi bu "babası olmayan" ve Adile gibi bir canlıdan dünyaya nasıl geldiği hızla dedikodulara sebep veren çocuğun varlığıyla kendisi artık İfrit diye anılmaya başlayacaktır. Su perisi Adile artık İfrit olmuştur. İfrit, Doğu ve İslam mitolojisinde mecazi olarak

kötülük ve şeytanlıkla iç içe bir anlama sahiptir aynı zamanda kelime kökeni olarak da kurnaz, çetin, kızgın ve öfkeli olarak ifade edilir². Üzerine yapıştırılan etiketler onu daha da yabancılaştırmış ve diğer insanların karşısında ötekileştirmiştir,

Doğup büyüdüğü bu sahilde, tüm yaşamını kuşatan bu kasabada hep bir yabancıydı o. Yıllar boyu varlığının hiçe sayılmasına boyun eğmiş, kimseye bulaşmadan, üstüne dikilen gözlere sataşmadan, çocukluğunu avuç avuç tüketen hoyratlıklara isyan etmeden, göze gözükmeden, aralarına girmeden bir gölge gibi yaşamıştı bu yerde. (Gezgin, 2012, s. 25)

Toplumun dışına itilen Adile önce belalı olduğu düşüncesi ve kimi 'norm'lara uymayışı sebebiyle İfrit olarak anılmıştır ardından oğlu İsrafil'i doğurmasıyla artan bu ötekileştirme ve nefret onda tesirini göstermiştir ve dayanamamış, ah ederek bu masum çocuğun engelli olmasına sebep olanlara beddua etmiştir. Babasız doğan İsrafil ve belalı olduğuna inanılan bu kadın, Yunan Mitolojisi'ndeki Medusa anlatısı ile benzerlikler taşır. Medusa daima bela ile yan yana anılan ve şeytani bir kadındır. Medusa, baktığını taşta çeviren ve yılan saçlı olan Gorgon kardeşlerden ölümlü olanıdır (Özerol & Okray, 2020, s. 50). Söylemin incelenmesi yoluyla bakıldığında bu mitosta Medusa'nın ölümlü olması ve bakire olması onun saflığıyla temizliğini ifade eder. Medusa'nın kaderi oldukça acıktır. Güzelliği sebebiyle Poseidon tarafından tecavüze uğraması, kadın olarak karşı çıkamayıp kafasından yılanlar çıkan bir Gorgon'a dönüştürülmesi üstüne üstlük öldürülmesi vahşice bir anlatıdır. Burada erkek tanrıların söz sahibi olması bir yana Perseus tarafından öldürüldükten sonra Perseus'un toplum tarafından kahraman ilan edilmesi kadının nasıl da kolay bir biçimde lanetlenebildiğini açıklar niteliktedir. Adile de tecavüze uğramıştır, haksızlık görmüştür. Medusa'daki uğursuzluk, yılanlarla temsil edilmiş nasıl şeytani bir hava yaratıyorsa Adile de tüm uğursuzlukların başkahramanı ilan edilerek Medusa'nın modern dünyadaki yansıması olmuştur. Yazar, Medusa mitinin yeniden yazımı sırasında Adile'yi öldürmemiştir ancak aynı haksızlık ve ötekileştirilmeler, aynı acılara maruz kalmalar sabittir.

Engellilik ve Bağlantıları

Romanın baş karakteri İsrafil'in isminde ve engelli oluşunda birtakım mitoslara rastlanır. Mitlerle olan ilişkisinde İsrafil'in de anlatısı bir rüya ile desteklenir. Adile'nin onu doğurduktan sonra gördüğü rüyanın kasveti ve yılan sembolü metin boyunca etraflarında örülen olumsuzluk ağının göstergesidir. Bir de İsrafil'in rüyasında tekrar karşımıza çıkan su unsuru ile rüyanın getirdiği mekân ve zamansızlık, gözlerini açtığında odasına dönmesine ve orada sığındığı oyukta resim kabiliyetine kavuşmasına zemin hazırlar. Çünkü uçsuz bucaksız bir denizin, kişiyi zamansızlıkta aklı reddedip ruha yöneltmesi simgesel ve ruhanidir. Bu simgesellik ve ruhanilikte "mest haline girmiş" (s. 51) ve bir anlık oyuktan çıkıp güneşe bakmasıyla dönüşünde gördüğü kadın silüeti düş sınırının onun için tamamen açılmasına neden olur. Silüetteki kadının bedeninde sayısız memelerin olması akla tanrıça Kibele'yi getirir. Yunan mitolojisinde Artemis adıyla anılan bu tanrıça toprak ve bereketi simgeler (Erhat, 2013, s. 56). Oyuktaki Kibele silüeti onun renklere karşı bereketlenip çeşitlenen ellerine etki edecektir. Onun gözü ve kalemi daha iyi ve başarılı hâle gelirken adada her şey korkunç bir hal almaya başlamıştır. Korkunçluğun altında yatan hakikat ise İsrafil'in

2 İslam ansiklopedisinde İfrit kelimesinin mitolojik ve tarihsel arka planı hakkında çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Kur'an'da ve kimi hadislerle bir cin olarak anlatılan İfrit'in kötü doğasına yapılan vurgu ile metin içerisinde Adile'nin yerleştirildiği kavramlar benzerlik taşır. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ifrit> (Erişim Tarihi: 14/02/2022)

ahrazlığına sebep olunmasıdır. Ahrazlık bir engelliliktir ve engellilik bir toplum içinde günahın da acının da ötekileştirmenin de en çok uygulandığı konumdur. Engellilik durumunun mitolojik arka planına baktığımızda Antik Yunan ve Roma'da genel olarak bireyin zayıf tabiatından yola çıkılarak yapıldığı görülür. Bedensel eksiklikler ve sakatlıkların, doğuştan ya da sonradan meydana gelen, bir ceza ya da işaret olarak Tanrılardan kaynaklandığı inancı da yaygındır (Turan, 2018, s. 32). Ritüelleri doğru bir şekilde yerine getirmeyen halkın Tanrılar tarafından benzer biçimde sakatlıklar ve eksikliklerle "cezalandırılmaları" (s. 32), norm dışına çıkmanın ve riayet edilmesi gereken geleneksel toplum sözleşmelerinin aksi şeklinde hareket etmenin sonucu gibidir. Benzer biçimde modern dünyada yerleşik kabullerin dışına çıkan herkes geri kalanlar tarafından cezalandırılır. Bu cezalandırma, eğer gösterilen farklılık toplumun dahil olduğu bir mekanizma ile ilgili ise (sistemi eleştirmek, hırsızlık yapmak vs.) hukuk aracılığıyla cezalandırılırken, bireyin kendisi ile alakalı olarak cinsiyet yönelimindeki farklılık ya da engellilik söz konusu olduğunda psikolojiktir.

İsrafil'in etraftaki çöpleri temizleyerek hem en pis işin ona yüklenmesi hem de bir canlı olarak sahip olduğu zayıf da olsa insan gücünün kullanılması buna bir örnektir. Nitekim, Marika gittikten ve Yusuf Usta'nın atölyesinin başına gelenlerden sonra kötülükle hiç olmadığı kadar keskin bir biçimde karşılaşması sonucunda çöp toplamayı bırakması adanın düzenini bozmuştur. "Ve bir toplayıcı olmayınca, kasabanın atıkları da sokaklarda birikiyordu günbegün" (Gezgin, 2012, s. 159). Yunan mitolojisinde ateş tanrısı olarak bilinen engelli figür Hephaistos'tur. Hephaistos'un iki farklı mitsel anlatısı mevcuttur ancak İsrafil'in ona olan benzerliğinden yola çıkıldığında ikinci anlatıyı ele almak daha uygundur. Bu anlatıda Hephaistos engelli doğmuştur ve bu durumdan utanan annesi Hera da onu Olympos'tan aşağıya fırlatmıştır böylelikle de kendisi su tanrıçası Thetis tarafından bulunmuş ve büyütülmüştür (Turan, 2018, s. 34). Su içinde büyütülmüş olması ve suda gelişmesi tıpkı İsrafil gibi onda da yetenekli bir insana dönüşme zemini hazırlamıştır çünkü Hephaistos tanrılar arasında en hünerli ve en yeteneklisidir. İsrafil'in resim ve işçilik konusundaki sanatkarlığı nasılsa Hephaistos da sanatın ve işçiliğin yüceliğini simgeler (Erhat, 2013, s. 135). Tanrıların, engelli tanrı olan Hephaistos'u gördüklerinde kahkahayı basmaları (s. 134) ile İsrafil'in kasaba halkı tarafından lanetli ve gülünç bulunması aynı hakikate dayanır. Bu, insanoğlunun yaşadığı birçok meselede, mitolojik hakikatlerin izi olduğunu gösterir. Engelli bir bireyin deneyimlediği yaşam daima aynı karşılıklara gelmiş ve bozuklukla eş tutulmuştur. Bir diğer engelli mitolojik figür olan Teiresias da İsrafil'in etrafındaki insanlar tarafından ötekileştirilmesinin mitsel geçmişini destekler niteliktedir. Çünkü her koşulda her zaman diliminde doğadaki düzenin ve kabul edilen sınırlardan farklı bir formda vücut bulmanın diğerleri açısından kötücüllüğü öne çıkarılmıştır. Teiresias'ın kör edilmesinin yanında kahinlik hünerinin kendisine bahşedilmesi İsrafil ve Hephaistos ile çizilen engelliliği tamamlar. Her biri bir şekilde eksiktir, engellidir; toplum tarafından ötekileştirilip alay konusu edilir ancak kimselerin sahip olamadığı meziyetlerle varlık bulmuşlardır. Bu noktada her üç figür için bir başka benzer zemin söz konusudur. Her biri "engellidir ama yeteneklidir" ifadesiyle yan yana getirilir ve sanki engelli olan birinin mutlaka güce dönüştürülebilir ya da fayda sağlayan bir niteliğe sahip olması gerekliliği vardır. Güce dayalı yaşam, tahakküm kabiliyeti, fiziksel kusursuzluk eril bakış açısının getirileridir. Bağlam ve anlam erilliğinin özellikleri ile kuşatıldığında var olan her şey onun süzgecinden geçerek değerlendirilecektir. Kadınların varlığı ve tutumları buradan hareketle sürekli hatalı ve yanlış olanla ilişkilendirilecek, olumsuzluğa ve belaya davetiye çıkaran olarak anılacaktır. Öyle ki ele alınan üç figürün engelliliği bir şekilde annelerle ilişkilidir. Hephaistos, kendisinden utanan annesi tarafından denize fırlatılmış; Teiresias annesi tarafından kör edilmiş, İsrafil de annesinin belalı oluşundan dolayı kimseden yardım göremediği için ateşlendiği gece bedeninde oluşan hasarla sağır olmuştur. Her ne kadar İsrafil'in ötekileştirilmesinde kendi

annesi sorumlu değilse de annenin hâli hazırdaki durumu İsrail'in acılarında büyük pay sahibidir. Sorun daima kadınlardır. Mitolojilerin bir din gibi etkili oluşu modern dünyadaki ilerlemeci anlayışla ters düşer gibidir. Fakat modern dünyada bu tezahürün etkileri sıklıkla devam eder. Mitolojik anlatıların birçoğunda görüldüğü üzere kadın figürler sıklıkla düşük ruhla ya da günah ve bela ile temsil edildiklerinden günümüze kadar uzanan çizgide kategorileştirmelerimiz hep bu temellere dayanır. Modern dünyanın seküler olduğu düşüncesi bir yanılsamadan ibarettir ve Yunan, Latin, Hristiyan geleneğine dayanan ataerkil düşünce yapıları bizlere aşılmalıdır. Erkeklerin oluşturduğu kurallar ve kadın cinsini günaha olanak veren her olguyla çerçeveleyen bakış açıları doğal olarak doğum yapma özelliğine sahip olan bu cinsin engelliliğe neden olan taraf olduğunu öne çıkarır. Eksiklik olan engellilik kötüdür ve ancak yine kadına dair bir durum içerisinden meydana gelir. Hephaistos ve Teiresias'ta anneler bu kötülüğü yapmıştır, İsrail'de ise yine anne Adile eril kodlara sahip olan toplumsal kuralların hoş görmeyeceği şekilde babası olmayan bir çocuğu doğurmuştur ve bu çocuk engelli olduğu için fazlasıyla göze batmıştır. Ötekileşen bu grubu çevreleyen kötülükler, pislikler ve acımasızlıklarda erkeklerin hiçbir payı yok gibidir. Oysa günahın kadından kaynaklı olarak cezalandırılması ya da acılara sebep olması tam da bu yüzden eril bir zemindedir. Erkek için tanımlanan "tamlik", "sağlamlılık" ve "namus" gibi ifadeler onu merkeze koyar ve yöneten olmasını sağlar. Ahraz romanı bu mitolojik olguyu Adile ve İsrail'in kimsesizliği, iyiliği ve saflığı üzerinden aslında hakikatin tam da erkek egemen kültürdeki bakışların oluşturduğu şekilde gerçekleştiği meselesine dayandırır. Hephaistos ve Teiresias anlatılarında günah kadınlardadır ve engelli olan bu eksik tanrılar bir şekilde belli özelliklere sahip oldukları için anlatılmaya değer görülür. Adile'yi ötekileştiren ve darmadağın hale getiren farklılığı sebebiyle kasaba halkıdır. İsrail'in engelli olmasına sebep olan yine kasaba halkıdır. Büyürken yaşadığı kimsesizliğin ve acının günahını yine erkeklerin egemenlik kurarak yönettiği toplumun yansımaları vardır. Halbuki ne Adile ne de İsrail günahkardır. Engelli figürlerin bulunduğu mitolojik anlatıların zemini bu modern anlatıda günah meselesinin yönünü eril tahakkümün yerleştiği kasabalının kendisine yöneltir. Tüm metnin harmanlandığı günah ve sevap ilişkisi kadın konusunda düğümlenir. "İlk günah" anlatıları da kadını merkeze alarak çeşitlenir.

Âdem ile Havva mitosu Yahudi, Hristiyan ve İslam inançlarında çeşitlilik gösterir. Bağımsız bir köke sahip olan Âdem ile Havva anlatısının varyantları Gılgamış Destanı, Enuma Elish, Adapa'nın Hikayesi ve birçok Antik Yakın Doğu mitinde de varlık bulur (Nickel, 2009, s. 342). Temel örüntüde ise Âdem ile Havva'nın yeryüzüne gönderilmesi ancak yasak elmayı yememeleri konusunda öğütlenmeleridir. İyilik ve kötülük bilgisinin ağacındaki meyveyi Havva'nın alması sonucunda cennetten kovulup günahın bölgesine sürülmeleri ilk günahın dahi kadına yüklenerek cinsinin lanetlenmesi hususunda tetikleyicidir. Kadının arzusu sonucunda bir yılan tarafından ona sunulan meyveyi yemesi, bilgelik ağacının bu meyvesini yemenin insanlığın düşüşüne sebep olmasıyla otoriteye başkaldıran ve erkek gücünü gasp eden olarak resmedilir (Akça & Güneş, 2009, s. 2). Adile de Havva gibi bir günahkardır. Kadın doğasının eksiklikle bağlantılı olduğunu dile getiren Yunan filozof Aristoteles (s. 2), bahsedilen tüm özelliklerin nasıl kadına dayandırıldığını özetler. Toplumun bakışı ve öteki olanı ezme duygusu Adile'yi ezmeye devam ederken, sıra çocuğuna geldiğinde sebep oldukları sağrılık onun lanetini dışa vurmasını sağlamıştır. Kimsenin yardım elini uzatmadığı o gece "anadilinde ettiği küfrün kanının soğumaması" (Gezgin, 2012, s. 140) kasabayı uzun zaman belalara salmıştır. Halbuki Adile de saf bir çocuk olarak melek gibi doğmuştur:

Her çocuk bir düşün tohumudur, Adile de öyleydi. Annesinin rahminde o da her bebek gibi saf sularla çözünmüştü kandan. Dünyası diğer bebekler kadar bulanıktı onun da. Ne olduysa

büyürken oldu, çiçeğinin tozunu ölümüne emdi kış arıları. Mevsimsiz geldiler, sivri iğnelerini uca verip uzattılar en derine, ta ki özsuynunu gizleyen incisine varıncaya dek batırdılar. (Gezgin, 2012, s. 139)

Adile ve İsrail de günahsızdır. Doğanın kucağında bir kadın tarafından dünyaya getirilmişlerdir ama etraflarında örülen günah ve bela ağını büyümeğe başladıkça kendilerinin farkına varan insanlar yaratmıştır. Su unsurunun burada da belirtilmesi önemlidir çünkü hem bu metnin hem mitolojik kaynaklarının öne çıkardığı günahkarlık konusunda su ile temizlenme, günahlardan arınma Adile ve İsrail'i tüm olan bitenden sıyırarak bir kalkan olur. Toplum nasıl görürse görsün, tarihsel arka planda ve mitolojik anlatılarda nasıl oluşmuş olursa olsun ne Adile'nin ne de İsrail'in herhangi bir koşulda günahı yoktur, bir şeylerin cezasını çekmezler. Onlar, üzerlerine yüklenen bütün lanetin, kötülüğün ve pisliğin aksine sürekli su ile iç içe olan ve suyun getirdiği saflık ve temizliği yaşatan kişilerdir. Adile'nin deniz kabuklarıyla kaplanmış bedeni çirkin görünse de bu aslında içindeki günahsızlığın ve temizliğin göstergesidir. Bu yüzden de diline getirdiği o küfürlü bedduası hızlı bir şekilde vuku bulmuştur.

Adile'nin bir akşam vakti mırıl mırıl yağdırdığı lanet, o günden sonra kasabanın üzerine sis gibi inmiş, başlangıçta hemen farkına varılmayan tesadüfler birbirini izlemişti. Hamile kadınların uykularına kabuslar engel oluyor, loğusalık zamanı memelerinin uçları köreliyor, içlerinde biriken süt derilerini gererek çatlıyor, aylar boyu süren sancılar gebeliği ıstıraba dönüştürüyordu. Üstelik bu sadece kadınları yakalayan bir lanet değildi. Kasabadaki dişi hayvanlarından iki tanesinden biri ölü doğum yapıyordu; toprağa ekilen tohumlar suyun içinde kuruyup gidiyordu. (...) İnsanlar bu laneti konuşup duruyorlardı; lakin bu olanlar öylesine ağır gerçekleşiyordu ki hiç kimse hakikatin bütünüyle farkına varamıyordu. (Gezgin, 2012, s. 52-53)

Dini Referanslar ve Mitoloji

Baş karakter İsrail'in adına dair bir diğer mitolojik köken ise İslam inancındaki İsrail meleği ile bağlantılıdır. Annesi tarafından isminin İsrail olarak konulmasında "cennetteki insanların müezzini" olarak bilinen ve duyma yetisine hitap eden meleğin seçilmesi ilginçtir. Kıyamet günü insanlığın kulaklarını delecek kadar güçlü bir sesi çıkaracak olan cam saflığındaki beyaz incilerden oluşan borazana üfleyecek olan bu melek hesaplaşmanın çağrısını yapacaktır (Burge, 2009, s. 227). Ahraz romanındaki İsrail ise sağırdır ve ebedi bir sessizliğe gömülmüştür. İsrail'i modern dünyada bilinen özelliklerinden yoksun bir bedende çizmek, söz konusu eksiklik var olduğu zaman dört büyük melekten biri olmasına rağmen İsrail'in dahi gücünü yitiren bir figüre dönüşmesini esas alır. Ahraz olan İsrail dünyayı gözleriyle görecektir, renkler ve kokular aracılığıyla yaşamı tanıyacaktır. "Dünya bir resimdi onun için, çiklet paketlerinden çıkan üstü tırtıklı, elde oynatınca hareketlenen renkli resim kartları gibi. (...) Her şeyin, her anın bir kokusu vardı ve kokular iç içeydi" (Gezgin, 2012, s. 49). İsimlerin etimolojik kökenlerinde görülen '-el' ve '-il' ekleri Yahudilik'te, Hristiyanlık'ta ve diğer tüm antisemitik dillerde dört büyük meleğin adlandırılmasında kullanılır (Burge, 2009, s. 70). Bu ek "tanrıyla birlikte olan/ tanrı ile ilişkili olan" anlamındadır (s. 70). Tanrı-varlık-oluş düzeninde bir olayın bu düzenin içine yerleştirilmesi için mitoslar devreye girer ve İsrail'in mitosu da tanrı ile yakın olma özelliğini taşır. Ahraz İsrail modern anlatı içinde bilinen mitolojik anlatısındaki tanrısal gücünü engelli oluşuyla çarpazlamış ve ortaya mitosların birbiri içine eklenildiği bir zemin çıkmıştır. Güçsüzdür, engellidir ama doğaya ve tanrıya içkindir. Renkler ve kokularla tanrının insana bahsettiği duyularını keskinleştirip doğayı ve tanrıyı yakalar. Etrafında örülen kötülük ağına rağmen o sevgiyi bulabilmiş ve "kendi oyununu kuracak kadar sağlam çıkmıştı" (Gezgin, 2012, s. 78). İsrail kendisine söylenen kötü sözler ve hakaretleri duyamaz. "Uğursuz piç",

“*Veled-i zina*”, “*İfrit’in lanetli oğlu o, uzak durun*” (s. 72) gibi ifadeler ona karşı işlenen büyük günahlardır ama İsrail tüm bunlara karşın dünyaya kokularla ve renklerle bakmaya devam eder ve Marika’nın varlığıyla da sevgiyi bulur. Bir gün kızarmış biber kokusunun onu çekmesiyle girdiği sokakta bulunan kilisede gördüğü resimse metindeki ana unsurların toplandığı mitolojik bir anlatının betimlenmiş hali gibidir:

Fakat doğudaki duvarın altında, ellerinin kıvrımlarıyla gençliğini ele veren kadının yüzünün kalan yarısı ve kucağındaki boşluk İsrail’in zihninde tamamlanıyordu. (...) İsrail’i onunla ilk karşılaştığı andan beri altüst eden melek resmi, kapının tam üstünde, tastamam duruyordu işte. Bu bir insan kuşu muydu? İki yanındaki kızıl renkli dev kanatları o güne dek İsrail’in hiçbir kuşa görmediği kadar göz alıcı ve farklıydı. Elinde ince bir sopa tutuyordu, sopanın ucunda bir kanca, kancanın ucundaysa bir balık asılıydı. Kanatlı bir balıkçı... (...) Yüzü ılık ve durgun bir su gibiydi. (...) Bir ayağı adım atarcasına öne uzanmış, sanki altındaki şeyi eziyordu; siyah bir çizgiyi bir yılanı, bir boz engereği. (Gezgin, 2012, s. 66)

Kilisede resmedilen bu dinsel-mitolojik anlatılardan biri olan eserdeki kadın figürü kuşkusuz Meryem Ana’dır. Kanatlarıyla bir melek gibi çizilen Meryem Ana’nın balık ve su ile kompoze edildiği tabloda İsrail ve Adile’nin hayatlarının ipuçları gizlidir. Dinsel bir mit olan Meryem Ana anlatısının karakteristikleri O’Mera tarafından şu şekilde verilir: 1-) doğrulanabilir, geçici ve tarihselin aşkınlığı, 2-) iyilik ve kötülüğün dünyasındaki hareketlilik, 3-) yüce ve eşsiz olanla ilişki (O’Mera, 1964, s. 150). İsrail ve Adile’nin yaşamı Meryem Ana anlatısındaki gibi doğrulanabilir olan ve modern mantığa uygunluk açısından aşkın bir noktadadır. İyilik ve kötülüğün ortasında tıpkı Meryem Ana gibi maruz kaldığı ötekileştirme ve acının kucağında bir eylemi temsil eden, var olmaya çalışan, doğayla iç içelikleri söz konusu olduğu için eşsiz ve yüce olanı yuva edinen karakterlerdir. Bilinen Meryem Ana’nın Hristiyan geleneğinde pagan mitolojisinden ya da Antik Roma ve Yunan mitolojisinden gelen tüm tanrıça ve özelliklerin tek bedende toplanması söz konusu olmuştur (Akalin, 2016, s. 84). Kutsal bakireliği bir tarafa, babasız bir çocuk dünyaya getirerek kabullerin dışına çıkmış olan Meryem Ana’nın kutsallığının sonradan farkına varılması noktasında Adile’nin benzer durumu yaşayıp kendini bir eve kapatması ve İsrail’in de tıpkı İsa gibi acı içinde büyümesi metnin mesajı ile örtüşür. Resimdeki balık ve su unsurları her şeye rağmen duruluğun ve temizliğin bu kahramanlar çevresinde var olduğunu gösterir. Adile’nin göğsüne dadanarak İsrail ile süt kardeşi olan yılanı rağmen İsrail’in büyürken kurduğu oyunda dünyayı güzellikle görmeye çalışması resmedilir gibidir. Resimdeki balıkçının yılanı ezmeye çalışıyor gibi durması tıpkı istenilmeyen ve ötekileşen İsrail’in ona dayatılan kaderiyle mücadelesi gibidir. Kiliseden uzaklaştıktan sonra kanca aramaya başlaması, günlerce bununla meşgul olup en sonunda kayalıklara giderek balık tutmaya çalışırken başına gelenler ve Marangoz Yusuf ile tanışması döngüsünü tamamlamasına olanak verir. Resmin onda uyandırdıkları sonrasında İsrail’in kendi gibi ötekileşen ama sevgiyle güzelliği bulduğu insanlar hayatına girer. Sular, kokular, renkler ve bitkilerle örülü sessiz hayatının içinden o sevgiyi de dostluğu da tadacaktır; Adile ise terk edilmişliği, ötekileşmiş haliyle iyice kabuk bağlayıp o isli evin içinde acının kucağına gömülecektir.

Romanda bir “baba” figürü olarak ortaya çıkan karakterin marangoz olması ve adının da Yusuf olması dikkate değerdir. Marangoz Yusuf tamlaması Hristiyanlık inancındaki Saint Joseph’i akla getirir. Bu inanç sisteminde Hz. Meryem’in marangoz Yusuf ile evli olmasına rağmen ondan uzakta olduğu dönemde hamile kalması sonucunda İsa Yusuf’un üvey oğlu olur. Aralarında oluşan, kan bağıını öne taşımayan, bir sevgi ilişkisidir. Apokrif metinlerde ve Matta ile Luka incilinde İsa’nın

hayatına ilişkin anlatılarda izine rastlanan Yusuf çeşitli şekillerde tasvir edilir.³ Hikayesinin anlatıldığı metinde Marangoz Yusuf'tan dürüstlüğü, çalışkanlığı ve marangozluk yeteneği ile bahsedilir. İsa, insan babasını anlatırken, Meryem'in kendisine hamile kaldığında Yusuf'un bunu görerek dertlendiğini ve yeme içmeden kesildiğini söyler; ancak bu durum Cebrail'in Yusuf'a görünerek ona durumu anlatmasıyla düzelir.⁴ Marangoz Yusuf'un, insan babasının hikayesini zeytin ağaçlarının arasında anlatması da bu anlatıda zeytin ağaçlarının mitolojik altyapısı Ahraz romanındaki atmosfere uygundur. Romanda İsrail'in karşılaştığı ve artık onun bir nevi insanlar içine karışmasını sağlayacak olan kişinin adının da Yusuf olması ve marangozluk yapması İsa-Meryem-Yusuf üçlüsünün hikayesine dayanır. İsa ve Meryem insanoğlunun kurtuluşunu simgeleyen iki önemli figürdür (Turan, 2020, s. 1183). Tıpkı Adile ve İsrail gibi İsa ile Meryem de dışlanmış, ağır hakaretlere maruz kalmış ve benzer muameleler görmüştür. Cebrail'in söyledikleri üzerine Meryem'i alıp kendi memleketine götürmesi ve onlara sahip çıkması Ahraz'daki örüntünün benzeridir. Romanda ada sakinleri Yusuf'tan çekinir. İsrail ile tanıştıklarında İsrail'in isli zeytin kokusu alması, kır gezilerinde Yusuf'un İsrail'e zeytin ağacının hikayesini anlatması iki anlatının benzer dinamikler üzerinden inşa edildiğini gösterir. Yusuf, İsrail'in koruyucusu olmuştur. Sonuç olarak Meryem'in Adile ile paylaştığı dışlanmışlık; İsa'nın İsrail ile paylaştığı ötekileşmişlik, Yusuf'un Yusuf ile paylaştığı baba figürü oluş, iki hikayedeki paralellikleri öne çıkarır.

Sonuç

Mitolojik anlatı ve unsurların birer yardımcı olarak kullanıldığı, kimi zamansa karakterlerin, özellikle iki ana karakterin, varlık bulduğu alanın anlam kazanmasında yapıcı bir figür olarak işlendiği Ahraz romanı günümüz dünyasının panoramasında acı bir gerçekliğin altını çizer. Engellilik, kadın-erkek eşitsizliği, farklı olmak, yardımlaşmak, iyilik ve kötülük gibi kavramların modern dünyada aldığı karşılıklar ve dönüştükleri yer herkesin yüzleşmesi gereken durumlardır. Tarihsel süreçte, mitolojik arka planda bugüne kadar gelen belli başlı inanış ve normların modern bakış açısının olanak sağladığı biçimde sorgulanıp tekrar ele alınmasıyla bahsedilen benzerlikler Adile ve İsrail sayesinde yeniden yazılmıştır. İsrail ile iyinin ve güzelin, saflığın ve temizliğin baş gösterdiği kişiliklerinin etrafında yükselen günah ve kötülüğün dalgasında kapana kısılmaları toplumun suçudur. Sözel gelenekte belirlenmiş lanetli unsurların onlara eş tutulması yaşamı ve insanı anlamaya çalışmayla onlara muamelenin daima mitolojik kökenlerle bir birlikteliği olduğunu ispatlar.

KAYNAKÇA

- Akalın, K. H. (2016). Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması. *İLTED*, Erzurum, 45(1), 81-107.
- Akça, C. & Güneş, A. (2009). *Male Myth-Making: The Origins of Feminism*. Nebula
- Berens, E. M. (2014). *Antik Yunan Efsaneleri ve Roma Mitleri*. (N. Benzergil, Çev.). İzmir: İlya Yayınevi.

3 Marangoz Yusuf'un Matta İncil'i ve diğer metinlerdeki karşılaştırmaları için bkz: Van Aarde, A. (2000). The carpenter's son (Mt 13:55): Joseph and Jesus in the Gospel of Matthew and other texts. *Neotestamentica*, 34(1), 173-190. (Retrieved May 7, 2021), from <http://www.jstor.org/stable/43048384>

4 https://archive.org/stream/JosephTheCarpenter/JosephTheCarpenter_djvu.txt

- Burge, S. R. (2009). *Angels in Islam: A Commentary with Selected Translations of Jalāl al-Dīn al-Suyūṭī's Al-Ḥabā'ik fī akhbār almalā'ik (The Arrangement of the Traditions about Angels)*. The University of Edinburgh.
- Doğrucan, M. & Karabulut, D. (2018). İnsan Anlayışının Ontolojik Bağlamıyla Felsefi Antropolojisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 726-739. DOI: 10.21547/jss.374614.
- Eliade, M. (2018). *İngeler ve Simgeler*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1952).
- Erhat, A. (2013). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gezgin, D. (2012). *Ahraz*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kılınc, C. (2014). *Mitoloji Sözlüğü*. Cilt: 2, İzmir: İlya Yayınevi.
- Nickel, G. D. (2009). Adam and Eve in Islam. *The Encyclopedia of the Bible and its Reception*, 1, cols. 350-352.
- O'Meara, T. A. (1964). Marian Theology and the Contemporary Problem of Myth, *Marian Studies*: Vol. 15, Article 10, Pages: 127-156.
- Özerol, Z. & Okray, Z. (2020). Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2 (1), 48-53. DOI: 10.35365/ctjpp.20.2.7.
- Scott, L. & McClure, M. (2004). *Myth and Knowing: An Introduction to World Mythology*. İstanbul: Bogazici University Library.
- Sivri, M & Akbaba, C. (2018). Dünya Mitlerinde Yılan. *Folklor/Edebiyat*, 24 (96), 53-64. DOI: 10.22559/folklor.363.
- Tökel, D. A. (2012). Edebiyat Mitolojinin Mitoloji Edebiyatın Neresinde?. *Bizim Külliye*, S:51, s. 23-29.
- Turan, C. (2020). Hristiyan Tasvir Sanatında Aziz Yusuf İkonografisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*. 13(71). ORCID: 0000-0002-1191-1614.
- Turan, S. (2018). *Tanrı'nın Engeli Mi Engelli Tanrı mı? Hristiyan Geleneğinde Engellilik*. İstanbul: Okur Akademi.
- Van Aarde, A. (2000). *The carpenter's son (Mt 13:55): Joseph and Jesus in the Gospel of Matthew and other texts*. *Neotestamentica*, 34(1), 173-190. (Retrieved May 7, 2021), from <http://www.jstor.org/stable/43048384>.
- Ukray, M. (2014). *Jung Psikolojisi: Carl Gustav Jung*. Ankara: Yason Yayınları.